Tiriant kapus įkapių nerasta. Tik perkastame sluoksnyje tarp kapų 2 ir 3 rastas balto porceliano butelio kamštis be ženklinimo ir trikampės formos pjūvyje pilkos spalvos pailga titnago skeltė. Informacijos apie Simno miesto apylinkėse aptiktas akmens amžiaus gyvenvietes nėra, tad nustatyti ar plačiau pasakyti, iš kur pateko titnago radiniai, neįmanoma. Stratigrafiškai kapai 1 ir 6 datuojami XVIII–XIX a. Kitų kapų tikslesniam datavimui trūksta archeologinių duomenų, tačiau remiantis rastais radiniais kapų aplinkoje bei istoriniais duomenimis, jie laikomi ankstyvesniais – priskiriami XVI–XVIII a. laikotarpiui. Kapų horizonte surinkti XVI–XIX a. bei akmens–bronzos amžiais datuojami radiniai perduoti AKM.

Kreivojoje gatvėje tirtuose šurfuose aptikti XX a. supiltiniai grunto sluoksniai ir XX a. pradžios ūkinio pastato plytų asla.

The Churchyard of the Simnas Church

The 2021 investigation (the excavation of a total of 12 m^2) in the NE part of the churchyard of the Simnas Church of the Assumption of the Blessed Virgin Mary (Alytus District, S Lithuania) and on Kreivoji Street revealed 6 16th–19th-century burials (Figs. 1–2) in the churchyard.

Raimonda Nabažaitė

Šv. Jono bažnyčios Klaipėdoje palaidojimai ir ankstesnis užstatymas

2021 m. liepos 28 – lapkričio 8 d. KU BRIAI tęsė detaliuosius tyrinėjimus buvusios Klaipėdos Šv. Jono bažnyčios (visiškai nugriautos po II Pasaulinio karo 1946–1947 m.) (UK 42597) vietoje. Tyrimus inicijavo Klaipėdos miesto evangelikų liuteronų parapija su Kultūros infrastruktūros centru, Klaipėdos miesto savivaldybe. Tyrimai vyko 2020 m. pradėtame plote 1, siekiant ištirti bokšto statybai reikiamą teritoriją iki įžemio, iškeliant čia esančius kapus ir maksimaliai paruošiant vietą statyboms. Tyrimų metodika parinkta atsižvelgiant į projektuotojų sprendinius, pagal kuriuos, atstatant bažnyčios bokštą, reikia pamatus stiprinti iš abiejų pusių (juos atidengiant iki apačios) ir suformuoti 5 m prieigą. Atsižvelgiant į šiuos parametrus, plote 1 (608 m^2) toliau tirta 450 m^2 dydžio teritorija (apie 1,7–2 m storio likusio neištirto kultūrinio sluoksnio; tyrimai tęsti nuo vidurio H_{abs} 3,10 m, kai vietovės dabartinis paviršiaus aukštis pagal Baltijos jūros lygį yra 4,20–4,30 m) (1 pav.). Kadangi dar nėra aiškus 2020 m. atrastos grindų šildymo sistemos eksponavimo *in situ* atstatomoje bažnyčioje klausimas, ši dalis netirta, palikta ateičiai.

Vietovėje archeologiniai tyrimai vyko 1970, 1994, 1995, 2012, 2018 m. (*ATL 2020 metais*, 2021, p. 324–325). Atskirai paminėtini 2020 m. tyrimai, kai buvo atidengti iki pamatų viršaus bažnyčios bokšto, sienų pamatai, juose išmūryti kontraforsai (6 vienetai), vidaus kolonos (2 vienetai), puskolonės (2 vienetai), olandiškų plytų pamatėlis bokšto viduje (iki 1854 m.), šildymo sistema, akmenų pamatėlis tarp puskolonių 1, 2, šventoriaus grindinio likučiai, fiksuotos pirmųjų kapų vietos. Be bažnyčios reliktų, rasta ir ankstesnio užstatymo liekanų. Yra žinoma, kad iki bažnyčios statybos šioje teritorijoje stovėjo namai, vėliau sudegę per 1678 m. gaisrą. Po gaisro ūkinė, statybinė veikla nebuvo vystoma, numatyta čia statyti Vokiečių (Šv. Jono) bažnyčią. Apie dar ankstyvesnio – XVI a. – teritorijos užstatymą žinota iš R. Sprainaičio tyrimų, 2021 m. tyrimai šiuos duomenis gerokai praplečia.

1 pav. Ištirto ploto vaizdas bažnyčios sklypo perspektyvoje iš ŠR. M. Mačiulaičio nuotr.

Fig. 1. The excavated area within the church plot, as seen from the NE.

2 pav. Kapai 29, 34–53, 62 bažnyčios viduje, kv. 1–20M–U; viršutinis horizontas (vaizdas iš viršaus). M. Mačiulaičio nuotr.

Fig. 2. Burials 29, 34–53, and 62 inside the church, sq. 11–20M–U; the upper horizon (overhead view).

Kapai. Tirti pradėta nuo šventoriaus ir bažnyčios vidaus palaidojimų lygmens. Pirmieji kapai prasidėjo H_{abs} 3,15–2,90 m lygyje. Iš viso fiksuoti du horizontai, ir vietomis, kur galbūt yra šeimos kapavietės, trys (2 pav.). Ištirtas 61 kapas ir 23 koncentruotos žmonių kaulų sankaupos, surinkti pavieniai kaulai. Mirusieji laidoti mediniuose karstuose, aukštielninki, dauguma kojomis į altorių – orientuoti ŠR–PV kryptimi. Beveik ketvirtadalis atidengtų kapų orientuoti PR–ŠV kryptimi. Karstų įrengimui naudotos rankenos (4–6 vienetai) (3 pav.), smeigtukai – audinio prisegimui (4 pav.). Išskirti du pagrindiniai rankenų tipai: profiliuotos ir C formos (3: b, c pav.). Tik vienas kapas išsiskyrė karsto puošnumu – jo išorė puošta audeklu, prisegtu daugybe kniedučių, ir metaline dekoruota vidaus plokšte viršugalvyje (5 pav.). Didžioji dalis kapų be įkapių; su įkapėmis fiksuota 19 kapų (9, 10, 14, 15, 19, 25, 27, 36, 39, 40, 42, 43, 45, 50, 59, 62–64, 68). Dauguma išlikusių įkapių – metalinės aprangos detalės, t. y. smeigtukai, galvos apdangalo įvijiniai siūlai (6 pav.) ir karoliukai, paprastos metalinės sagos. Smeigtukai sudaro didžiausią įkapių dalį. Tik viename kape 43 rasta moneta ant skeleto. Kapuose 45 ir 50 palaidoti mirusieji buvo su auskarais (5, 7 pav.). Be to, kape 45 rasta smulki gėlytės formos detalė ir daugiau kaip 10 mažyčių rutuliukų (5 pav.), pagamintų iš neaiškios baltos medžiagos. Pagal kapuose rastas monetas palaidojimai yra iš senosios, iki 1854 m. gaisro čia stovėjusios bažnyčios gyvavimo laikotarpio, tiksliau, amžiaus tarpsnio iki 1781 m., kai kapinės šioje vietoje uždarytos. Monetų rasta tiek bažnyčios vidaus palaidojimų, šventoriaus grunte (S–9; S–10): 1705, 1733, 1734, 1735, 1742, 1743, 1752, 1772 m., tiek duobių užpilduose: 170?, 1734, 1736, 1751, 1765 m. Monetos leidžia kapus datuoti XVIII a. pradžia – II puse (istoriškai iki 1781 m.). Pagal

3 pav. Kapo 38 karsto rankenos iš ŠR ir pagrindiniai du rankenų tipai: profiliuotos ir C formos. M. Rapkevičiūtės-Lisauskienės ir I. Gurauskaitės nuotr.

Fig. 3. Bail coffin handles, as seen from the NE in Burial 38 and the main two handle types: decorative and plain (C-shaped).

4 pav. Kapas 15. Karsto viduje rasta adatėlių, tikriausiai naudotų audeklo ar kitų puošmenų prisegimui. M. Rapkevičiūtės-Lisauskienės nuotr.

Fig. 4. Pins that were found inside the coffin of Burial 15 and were probably used to fasten fabric or other decorations.

5 pav. Audeklu ir kniedutėmis puošto kapo 45 karstas ir aptiktos įkapės: galvos apdangalo gėlytės formos dekoro elementai, karoliukai ir vario lydinio auskarai. M. Rapkevičiūtės-Lisauskienės nuotr.

Fig. 5. The coffin, decorated with fabric and fancy nails, and grave goods: decorative flower-shaped headdress elements, beads, and copper alloy earrings, discovered in Burial 45.

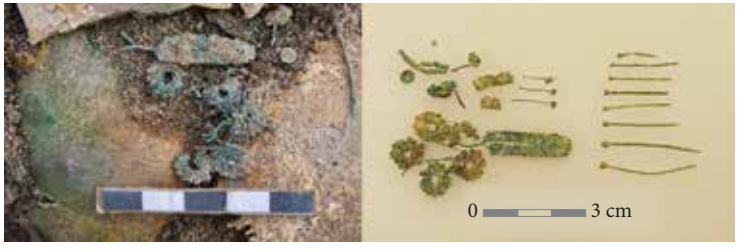

6 pav. Kapo 15 įkapės: galvos apdangalo detalės in situ ir jas nuvalius. M. Rapkevičiūtės-Lisauskienės nuotr.

Fig. 6. Grave goods from Burial 15: part of a headdress in situ and after cleaning.

antropologinių tyrimų duomenis, iš 61 tyrinėto skeleto arba jo dalių išskirtos 16 moterų, 15 vyrų ir dar 13 suaugusių nenustatytos lyties individų. Vaikų arba kitaip – nesuaugusių individų – 17 (8 pav.). Pagal amžiaus pasiskirstymą, palaidotos moterys daugiau kaip 20 – per 50 m. amžiaus, kaip ir vyrai. Tarp vaikų daugiausia mirusių 1–7 m. ir tik trys 10–18 m. amžiaus. Dalis palaidotųjų buvo su patologijomis ar kitokiais kaulų struktūrų pakitimais. Iškelti ir antropologiškai tyrinėti skeletai perduoti VU MF, kur jie šiuo metu ir saugomi.

Bažnyčios pamatai. Tyrimais pavyko visiškai atidengti Šv. Jono bažnyčios bokšto (iš

vidaus) ir jo P ir V kontraforsų, fasadinės sienos pamatų (iš išorės ir vidaus) (9 pav.), vidinių puskolonių ir kolonų pjūvius. Išsiaiškinta, kad bokšto pamatai įrengti nevienodame lygyje: V sienos pamatų išlikęs aukštis – 2,53 m (10 pav.), P sienos pamatų – 2,45 m, R sienos pamatų – 1,6 m, Š sienos pamatų – 1,82 m. Labiausiai įgilinti bokšto V sienos pamatai. Be to, jų apatinės dalies mūras skiriasi nuo viršutinės dalies, o pastaroji vietomis dar ir pasvirusi į vidų, neišlaikytas visų V sienos pamatų vertikalės tiesumas. Nė vienoje pamatų dalyje nepasiektas rostverkas. Neatmetama galimybė, kad jis gali būti arčiau pamatų vidurio, nes pamatai labai platūs. Bokšto pamatų išorę juosia ankstesnio užstatymo (iki 1678 m. gaisro stovėjusio pastato) 1 pamatai (11 pav.), kurio vidinė siena rasta bokšto viduje. Šio pastato pamatai naudoti kaip pagrindas statant bažnyčios puskolones ir kontraforsus.

XVI–XVII a. užstatymas. Šv. Jono bažnyčios statyba gerokai apardė žemiau esantį senes-

7 pav. Kapo 50 įkapės – auskarai (apskritos formos, su matinių pilkšvų akmenukų inkrustacija, vario lydinio). M. Rapkevičiūtės-Lisauskienės nuotr.

Fig. 7. Grave goods from Burial 50: earrings (round, copper alloy with opaque greyish stone settings).

8 pav. Ištirti kapai pagal lytį: 1 – nenustatytos lyties individas; 2 – vyras; 3 – moteris; 4 – nesuaugęs individas; 5 – padrikų kaulų sankaupos. R. Nabažaitės ir R. Čerapės brėž. (sudarytas pagal J. Kozakaitės antropologinių tyrimų duomenis).

Fig. 8. The distribution of the excavated burials by category: 1 – adult of indeterminant gender; 2 – male; 3 – female; 4 – minor; 5 – concentrations of jumbled bones.

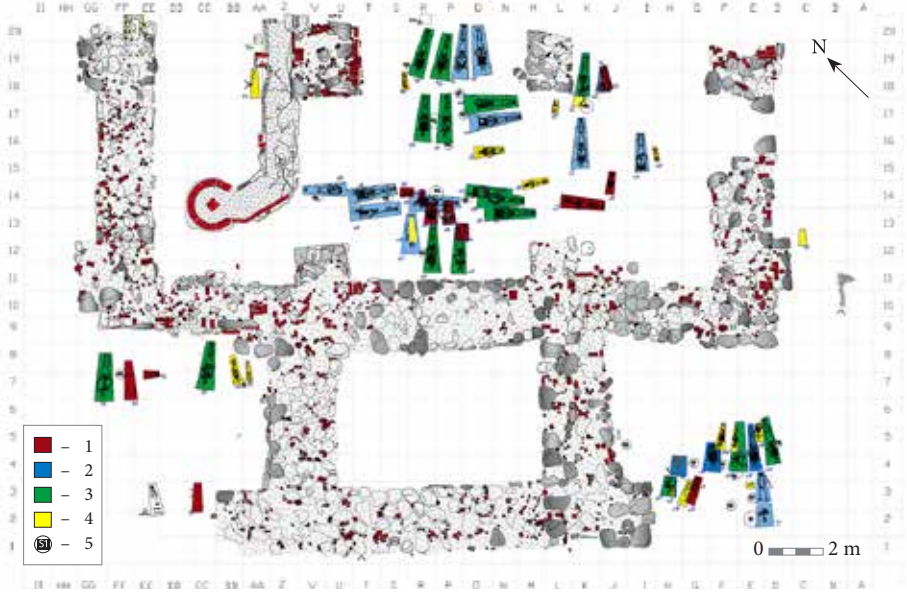

9 pav. Šv. Jono bažnyčios fasadinės sienos išorinis pjūvis kv. 9DD–FF iš PV. M. Rapkevičiūtės-Lisauskienės nuotr.

Fig. 9. The exterior cross-section of the façade wall of the Church of St. John, sq. 9DD–FF, as seen from the SW.

10 pav. Bokšto V sienos pamatų vidinis pjūvis kv. 3M–U ir ankstesnio iki 1540 m. gaisro užstatymo liekanos iš ŠR. M. Rapkevičiūtės-Lisauskienės nuotr.

Fig. 10. The interior cross-section of the tower's W wall foundation, sq. 3M–U and the remnants of a structure from before the 1540 fire, as seen from the NE.

nį užstatymą. Prieigose be pamatų pasiekti senesni pastatai ir jų priklausiniai, kuriuos paveikė ne vienas gaisras: 1678, 1540 ar 1520 m. Nors kol kas neturima dendrochronologinių tyrimų duomenų, tačiau stratigrafija, gaisro žymės, radiniai sąsajoms su minėtais gaisrais neprieštarauja. Pagal atliktus tyrimus iki bažnyčios statybos čia stovėjo du monumentalūs pastatai 1 ir 2, įrengti ant mūrinių pamatų su rostverku (11 pav.). Jie sudegė per 1678 m. gaisrą, kurį aiškiai žymi pastate 2 sudegusios grindys, virš kurių rasta grūdų ir intensyvus griuvenų, degėsių sluoksnis (S–19). Iš pastato 2 atidengtos dalinai tik dvi sienos, sudarančios P kampą. Apie greta stovėjusį pastatą 1, tiksliau, jo dydį pavyko surinkti daugiau duomenų. R jo siena buvo 16,5 m ilgio, o P ilgesnė nei 11,5 m (tikrasis ilgis paaiškės po 2022 m. tyrimų). Aptikus vidinę sieną, pavyko nustatyti vieną šio pastato patalpų, kuri buvo 14,5x4,1 m dydžio. Svarstytina prielaida, kad abu pastatai galėjo būti visuomeninės paskirties. Stratigrafiškai tam pačiam horizontui priskirtinas 11,8 m ilgio karakasinis pastatas 1 (su išskirtomis 3 patalpomis (R ir vidurinė buvo 3,6x per 2 m dydžio; (V) patalpa su ūkine duobe jos ribose – 2,9x2 m dydžio); už pastato kampo taip pat fiksuota sklypo tvora (12–13 pav.). Visi 3 pastatai, tikėtina, statyti po 1540 m. gaisro. Tam neprieštarauja žemiau pamatų supiltas odų sluoksnis, griuvenos su perdegusiais gotikiniais kokliais, Klaipėdoje naudotais iki minėto gaisro. Pastatas sudegė 1678 m. Norint išaiškinti kitų karkasinių statinių 2, 3 polių chronologiją, lieka svarbūs paimtų mėginių dendrochronologiniai tyrimai.

Atidengtas ankstyviausias horizontas (H_{abs} 1,36–1,57 m) sietinas su karkasinių pastatų 4, 5 gyvavimu iki 1540 ar 1520 m. gaisro (14 pav.). Virš jų susiformavo anksčiau minėti sluoksniai su perdegusiais gotikiniais kokliais. Šiam laikotarpiui priskirtinas latakas, dvi tvoros. Viena iš jų, įrengta iš polių ir lentų, – galbūt priklausė karkasiniam pastatui 4 (jo P sienos ar tik patalpos ilgis – 5,8 m). Kam priklausė lentinė tvora, nenustatyta, ji gerokai nutolusi nuo karkasinio

11 pav. Pastatai 1, 2 su mediniu rostverku (iki 1678 m.) iš Š. M. Rapkevičiūtės-Lisauskienės nuotr.

Fig. 11. Buildings 1 and 2 with timber grillage (pre-1678), as seen from the N.

12 pav. XVI–XVII a. karkasinio ūkinio pastato 1 V patalpa su ūkine duobe, vaizdas iš ŠV. M. Rapkevičiūtės-Lisauskienės nuotr.

Fig. 12. The W room of 16th–17th-century wood frame outbuilding 1, with a storage pit, as seen from the NW.

pastato 5, kurio fiksuota tik viena iš patalpų (2,6 x per 2,2 m dydžio).

Sluoksniai. Tyrimų metu praktiškai visur nuo H_{abs} 0,87 m lygio ir giliau pasiektas įžemis (melsvas molis) (išskyrus vietas, kur tyrimų sąlygos kėlė pavojų arba įsigilinta tik iki struktūrų, pvz., pastato 2 grindų). Tyrimais pavyko išsiaiškinti šios teritorijos sluoksnių susiforma-

13 pav. XVI–XVII a. karkasinio ūkinio pastato 1 vytelių tvoros fragmentas kv. 13G–H iš ŠR. M. Rapkevičiūtės-Lisauskienės nuotr.

Fig. 13. A fragment of the wattle fence from 16th–17th-century wood frame outbuilding 1, sq. 13G–H, as seen from the NE.

14 pav. XVI a. pradžios karkasinis pastatas 5 kv. 13–15R–U (bažnyčios viduje), pamatinės konstrukcijos vaizdas iš ŠV. M. Rapkevičiūtės-Lisauskienės nuotr.

Fig. 14. The foundation structure of early 16th-century wood frame building 5, sq. 13–15R–U (inside the church), as seen from the NW.

vimo eiliškumą ir sisteminį ryšį su užstatymais. Nuo bažnyčios pamatų iki H_{abs} 1,60 m esantis molingas gruntas (S–17) supiltas dar pastatų 1, 2 statybos metu, keliant žemės lygį (tikėtina, po 1540 m. gaisro). Vėliau pastačius bažnyčią jis perkastas laidojant mirusiuosius (S–9, S–12). Tad nestebina, kad XVIII a. laidojimo sluoksniuose pasitaiko ir XVI–XVII a. radinių. Atskirai išskirtinas po pastatų 1, 2 pamatais hidroizoliacinis griuvenų (S–14) ir odų bei skiedrų, smėlio (S–15, S–16) sluoksniai, žymintys pastatų 1, 2 statybos viršų ir naudoti kaip pagrindas nusausinant drėgną vietovę (H_{abs} 1,25 m). Jais buvo užpiltas griuvenų, degėsių horizontas (S–21, G–1, G–2), kurie susiformavo nudegus aktyviausiam iki 1540 ar 1520 m. gyvavusiam horizontui. Jame rasta daug perdegusių koklių, tarp jų gotikinių (15 pav.). Po juo daugelyje vietų fiksuotas pirminis salos dirvožemis, minimalus kultūrinis sluoksnis, ir žemiau jų esantis įžemis (nuo H_{abs} 0,87 m).

Didžioji dalis radinių apima XVI a. pradžios – XVIII a. laikotarpį ir kur kas mažiau buvo XIX–XX a. radinių. Dalis jų buvo įkapės

kapų įrengimui, buitinė, architektūrinė keramika, metaliniai, stiklo dirbiniai, odos gaminiai ir kt. Iš viso dokumentuoti 826 inventorinti radiniai su priklausiniais ir 2016 vienetų neinventorintų radinių, kurie perduoti MLIM.

The Burials of the Church of St. John in Klaipėda and Earlier Structures

In 2021, KU BRIAI continued the excavation of the site of the Church of St. John (completely demolished after WWII (1946–1947)) (Fig. 1). The investigation, begun in 2020 encompassed Area 1 with the aim of excavating the grounds down to sterile soil, relocating all the discovered burials, and fully preparing the site for the construction of a tower. The 2021 excavation of 450 m² revealed a roughly 1.7–2 m thick surviving cultural layer and 61 burials inside the church and in the churchyard (Fig. 2) that date to the early – second half of the 18th century (until 1781 when the cemetery was closed in this area). The individuals had been interred supine in wooden coffins oriented NE–SW or SE–NW. The coffins had 4–6 handles (Fig. 3), pins being stuck inside some (Fig. 4). Only one coffin was distinguished by its ornateness (Fig. 5). 19 burials contained grave goods: pins, headdress elements (Fig. 6), beads, metal buttons, earrings (Figs. 5, 7), and stylised posies (Fig. 5). While one coin was found on a skeleton, most were found in the grave pit soil. Based on the anthropological analysis data, of the 61 analysed skeletons or parts of them, 16 were female, 15 male, 13 adults of indeterminant gender, and 17 minors (Fig. 8). In addition to the burials, the investigation uncovered cross-sections of the foundation of the church's façade (W) and side (S) walls; the tower's foundation (Figs. 9–10); columns and engaged columns; the timber grillage foundations of buildings 1 and 2 (from before the 1678 fire) (Fig. 11); 16th–17th-century wood frame buildings / structures (1–5); fences (Figs. 12–14); a wooden gutter; and paving. The bulk of the finds date to the early 16th–18th centuries, the earliest being Gothic, i.e., the remains of stoves (Fig. 15). In all, 826 finds were catalogued, all of the pieces of a single item counting as one entry, while another 2016 were collected but not catalogued.

15 pav. Plokščiojo stačiakampio koklio dalis – dalinai išlikę abu ilgieji pakraščiai su kaklu ir plokštės centrinė dalis. Reljefas – Šv. Veronikos figūra, laikanti drobulę su Jėzaus Kristaus veido atvaizdu. M. Rapkevičiūtės-Lisauskienės nuotr.

Fig. 15. Part of a rectangular panel stove tile (Blattkachel) with partially surviving side edges, side grooves, and the central part of the panel: a relief figure of St. Veronica holding her veil with the image of Jesus' face on it.

Dovilas Petrulis

Kėdainių mažoji sinagoga

Kėdainių sinagogų komplekse (UK 1387), Paeismilgio g. 12A, buvo numatyta remontuoti Mažosios (žieminės) sinagogos pamatus, juos izoliuoti, įrengti lietaus nuotekų sistemą aplink pastatą (1 pav.). Ištirti 3 šurfai – iš viso 4,5 m² plotas, žvalgytas 72 m² plotas.

Sinagogos aplinka tyrinėta 2001 m. A. Juknevičius Paeismilgio 12A ištyrė 60 m² dydžio plotą ir nustatė, kad XIX a. pabaigoje išplėstos aikštės vietoje tarp Didžiosios ir Mažosios sinagogų pastatytas „skerdėjo" namas. Jo pamatai atkasti 22–30 cm gylyje. Nustatyta, kad jie mūryti iš lauko riedulių, vietomis iš plytų.